

ПСИХОЛОГІЧНА СТРУКТУРА І ЧИННИКИ ДЕЗАДАПТАЦІЇ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

В статті розглянуті проблеми дезадаптації майбутніх вчителів . Виділено етапи соціально-психологічної адаптації вчителя . Розкрито ознаки процесу дезадаптації . Ключові слова : Дезадаптація , майбутній вчитель , адаптація , професійна дезадаптація .

Молодий працівник , приходячи у колектив , на виробництво , в даному випадку - майбутній вчитель , який приходить у шкільний колектив , мріє реалізувати свої знання , вміння , прагне вдосконалення свого професійного рівня , набути нові знання , досвід . Вірно обрана професія прискорює , полегшує адаптацію . Якщо майбутній вчитель - студент - відчуває на початку педагогічної діяльності нестачу знань , вмінь або взагалі неспроможність знайти контакт з учнями або колективом вчителів , то адаптуватися йому буде важко . Будуть зростати дезадаптаційні процеси . Тому для студентів дуже важливо вірно обрати професію , вже при навчанні у вузі впевнитись , що професія обрана вірно . Цьому мають сприяти : проходження практики у школах , робота у літніх таборах відпочинку дітей та ін ., де б студент мав змогу перевірити свої здібності до роботи вчителя . Якщо студент не дуже серйозно ставиться до цього аспекту , не враховує помилок , прорахунків , то це може призвести до дезадаптації замість адаптації , на початку трудової діяльності . Метою дослідження є виділення структури і чинників дезадаптації майбутнього вчителя на початку педагогічної діяльності . У молодого вчителя може формуватись впевненість у неспроможності до роботи , у неввірно обраній професії тощо . З вибором професії тісно пов'язаний такий момент у професійній адаптації , як початок трудової діяльності . Тут також часто виникають дезадаптаційні проблеми . Дезадаптація може виникнути , якщо умови праці не задовольняють особу , якщо вона чекала більшого , якщо відчуває , що її потенціал є значнішим , ніж цього вимагає виконувана нею робота . Чим більша буде розбіжність між бажаним , очікуваним молодим вчителем та реальною дійсністю повсякденної праці , тим значнішими , швидшими будуть процеси дезадаптації [1, с.120] . Можливість дезадаптації залежить від змісту , умов , характеру праці , початкової професійної підготовки молодого вчителя , організації праці в робочому колективі , перспектив росту молодого фахівця [2, с.12]. Професійна адаптація випускника педагогічного вузу є дуже складним , специфічним , багатфакторним процесом із своєю функціональною структурою , яка виражає особливості форм змісту діяльності молодого вчителя . Як вважає Б.О. Федоришин [4, с.32], професіоналізація майбутнього фахівця починається ще під час навчання у школі , а завершується після успішної професійної адаптації до умов педагогічної діяльності . Професійна адаптація проходить ряд стадій . Ці стадії відмінні в залежності від того , чи вчилася молода людина в педагогічному класі або в педагогічному училищі , чи відразу вступила до педагогічного вузу Так , О.Г . Мороз виділяє такі періоди професійної адаптації молодого вчителя [3, с.63]: 1-й етап - професійне самовизначення ; 2-й етап - адаптація студентів першого курсу до вимог навчання за фахом ; 3-й етап – динаміка професійної підготовки студентів у вищому навчальному закладі ; 4-й етап - процес адаптації молодого вчителя , зростання його педагогічної майстерності . На першому етапі молоді знайомиться із суттю професії вчителя , її значенням у суспільстві , вимогами педагогічної професії до особистості . На другому етапі відбувається змістовне , творче пристосування студентів - першокурсників до вимог

професії вчителя до обраної спеціалізації до нових форм , методик навчальної виховної роботи . Тому , якщо виникають проблеми у студента на цих етапах , психологи виділяють наступні форми дезадаптації : 1) дезадаптація формальна стосується пізнавально-інформаційного непристосування студентів до нового оточення , до структури вищої школи , до змісту навчання у ній , до її вимог і обов 'язків студентської молоді .

Навчальний процес у вищій школі супроводжується труднощами , про що свідчать відсів , низький рівень функціонального стану , слабка успішність студентів у початковий період навчання , відсутність зв 'язку між шкільною успішністю та інтелектуальн ими можливостями студентів ,

2) дезадаптація суспільна - проблеми пов 'язані з процесами внутрішньої дезінтеграції : невмінням , небажанням об 'єднуватись як із членами студентської групи , курсу , факультету , так і з студентським оточенням в цілому . Такі явища обумовлюються невмінням обирати адекватні засоби адаптаційної стратегії в реальній ситуації та з динамічними особливостями професійної адаптації .

3) дезадаптація дидактична - проблеми пов 'язані з невідповідністю студентів до нових форм і методів навчальної роботи у вищій школі . На третьому етапі професійної адаптації майбутнього вчителя студент у процесі навчання здобуває необхідні професійні знання , практичні навички для виконання педагогічної діяльності , він чітко , впевнено пов 'язує свої життєві плани з роботою вчителя у школі . Відповідно до цього О.Г. Мороз виділяє такі механізми професійної адаптації майбутнього вчителя :

- Фізіологічний : перебудова внутрішнього стереотипу , який склався відповідно до змін у зовнішньому стереотипові ;

- Психологічний :

зміна звичок , звичного способу поведінки і способу життя ; - Соціально -психологічний :

перебудова і встановлення бездефектних стосунків особистості з колективом . За умови , коли всі ці об 'єктивні та суб 'єктивні фактори при переході молодого вчителя у шкільний колектив набувають не позитивного , а негативного характеру , то процес дезадаптації неминучий .

На четвертому етапі професійної адаптації велике значення має атмосфера колективу , відносини між його членами , відносини між керівництвом та колективом , традиції , установки колективу , створення сприятливої чи несприятливої атмосфери для молодих вчителів .

Соціально -психологічна адаптація відображається і в активному пристосуванні молодих вчителів до системи взаємовідносин у конкретному колективі , у формуванні позитивних контактів з товаришами по роботі і з адміністрацією , у певному рівні задоволення особистості відносинами у колективі .

Якщо клімат колективу несприятливий , допомога молодому фахівцю відсутня , якщо він не може налагодити позитивних контактів з колективом , або має напружені відносини з адміністрацією - все це може призвести до наростання дезадаптаційних процесів .

Слід відзначити , що дезадаптація у даному випадку може виникнути як через несприятливі умови , які створює для новачка колектив , адміністрація , так і через особисті якості молодого спеціаліста .

Можливо , що новачок не може знайти спільну мову з колективом , керівництвом через некомпетентність молодого спеціаліста , недостатню професійну підготовленість , нездатність його виконувати :

доручену справу або через якості характеру такі , які вкрай необхідні вчителю , а молодий спеціаліст їх не має : контактність , вміння спілкуватись з учнями , колегами , здатність до самовдосконалення , вихованість , належний рівень культури і т.п. В такому випадку молодий спеціаліст буде відчувати невідповідність між вимогами колективу та власними можливостями , можуть виникати дезадаптаційні процеси замість адаптації .

Адаптація може бути максимальною лише у випадку повного ототожнення такої відповідності працівника посаді , яку він займає яка була

якнайповнішою . Разом з тим , і суб 'єкт адаптації і об 'єкт знаходяться у постійному розвитку . Якщо педагогічний колектив вдосконалюється швидше за розвиток молодого фахівця , то це також може викликати процес дезадаптації . Адаптація має зворотній характер : дуже важливим є встановлення динамічної відповідності між робочим місцем та адаптантом і його подальший професійний ріст . На адаптаційні процеси впливає також організація праці, обслуговування робочих місць , вивчення передових методів , прийомів праці , підвищення кваліфікації , продумане планування роботи . Дезадаптаційні процеси можуть викликати відсутність професійного росту , перспектив професійного вдосконалення , зайняття вищої посади , тощо . Ознаками процесу дезадаптації можуть бути наступні :

- недостатньо добра , або навіть погана робота молодого вчителя , низький рівень його зацікавленості в результатах праці ;
- прагнення змінити місце роботи ;
- відсутність активної участі у суспільному житті , у житті колективу ;
- відсутність інтересу до професійного педагогічного росту ;
- постійні конфлікти з колективом , керівництвом , учнями ;
- ігнорування інтересів колективу ;
- незадоволення своєю працею , її результатами , місцем роботи .

У випадку дезадаптації у працюючого може виникнути прагнення відновити втрачену відповідність , тобто реадaptуватися . Процес дезадаптації може бути більш менш інтенсивним . Як правило індивід прагне відновити цю відповідність не за рахунок зменшення своїх потреб , а за рахунок вдосконалення сфери прикладення своєї праці , або за рахунок її зміни . Формування у свідомості індивіда бажання перемістити роботу , процес дезадаптації виявляється суб 'єктивно через його незадоволення різними сторонами життєдіяльності колективу . Про це реально можуть свідчити деякі риси поведінки . Вони можуть відобразитися у зменшенні об 'єму продуктивності праці , зниженні суспільної активності , в порушеннях трудової дисципліни , конфліктах і т.і . Є можливість зупинити процес дезадаптації внаслідок зміни умов роботи , місця роботи всередині трудового колективу . Якщо неможливо у межах даного закладу досягти відповідності між потенціалом працівника та можливістю його реалізації , то відбувається процес постійної плинності кадрів , що в більшості випадків негативно впливає на розвиток закладу , організації . Таким чином , процеси адаптації і дезадаптації тісно пов 'язані . Вони є різними сторонами одного процесу - процесу входження молодого вчителя у педагогічний шкільний колектив , становлення його як професіонала , фахівця , формування його як особистості .

- ЛІТЕРАТУРА : 1. Практична психологія та соціальна робота . – 2004. - №6 – С. 76-78. 2. Коган Б.М. Стресс и адаптация . - М., 2005. – 96 с. 3. Мороз О.Г. Професійна адаптація молодого вчителя . - К.: Вища школа , 1980. - 94 с. 4. Федоришин Б.А. Теоретические аспекты совершенствования системы педагогической ориентации // Ориентация молодежи на педагогическую профессию . – Полтава , 1987. - 60 с.